

JIZZAX VILOYATIDAGI UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA BOSHLANG'ICH
TA'LIM SIFATIGA SALBIY TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI O'RGANISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7878483>

Etmatova Navbahor Baxtiyorovna

*Jizzax Davlat Pedagogika Unversteti Ta'lim va tarbiya nazaryasi va uslubiyati
(Boshlang'ich ta'lim) magistranti*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar, boshlang'ich sinf o'quvchilarida aqliy faoliyatni shakllantirishning shakllari, metodlari, vositalarini belgilash va pedagogik shartsharoitlarni aniqlash yuzasidan fikr yuritish. An'anaviy metodlardan noan'anaviy metodlarning farqi va ijobiy hislatlari to'g'risida misollar keltirildi*

Kalit so'zlar: *Maqsad, o'qituvchi, o'quvchi, ta'lim, zamonaviy vositalar, an'anaviy va noan'anaviy metodlar, pedagogik texnologiya*

Abstract: *In this article, the definition of forms, methods, means and pedagogical condition for the formation of mental activity in primary school students. Examples of the differences and positive features of non-traditional methods from traditional methods*

Keywords: *purpose, learner, teacher, education, modern tools, traditional and non-traditional methods pedagogical technology*

Ta'lim natijasining sifati - kasbiy mahoratni bilish, individual qobiliyat va xususiyatlarni tan olish va amalga oshirish, ish bilan ta'minlash, martaba va ish haqi, o'z-o'zini tarbiyalash metodologiyasini o'zlashtirish, bilim, amaliy ko'nikmalar. Bu xususiyatlarning har biri alohida tahlil qilish va uni o'lchash va baholash imkoniyatlarini o'rganishni, uni ta'lim jarayonini tashkil etish amaliyotida hisobga olishni talab qiladi. Kasbiy ta'lim tushunchasi kasbiy ta'lim tushunchasidan farq qiladi. Bu nafaqat bilim va ko'nikmalar, balki ko'p jihatlarni tavsiflovchi kasbiy ongdir ijtimoiy xulq-atvor shaxsiyat - maqsad va qadriyatlardan voqelik va kelajak mezonlariga muvofiq faoliyat natijalarini bilishgacha. Ushbu qoida ta'lim sifatini tushunishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ta'lim sifati umumlashtirilgan ta'rifda va uning yakuniy taqdimotida mutaxassisning iqtisodiy rivojlanishning hozirgi bosqichi talablariga muvofiq, ma'lum bir davrda kasbiy faoliyatni amalga oshirish qobiliyatini aks ettiruvchi vakolatlar va kasbiy ongning xususiyatlari to'plamidir. samaradorlik darajasi va kasbiy muvaffaqiyat, kasbiy faoliyat natijalari uchun ijtimoiy mas'uliyatni tushunish bilan. Ta'lim sifatini tushunish nafaqat kasbiy bilimlarning mavjudligini, balki umuman ta'limning tabiati va darajasini, tashkiliy madaniyatni, boshqaruv faoliyatiga roli va funktsional tayyorligini, muammolarni tan olish va tushunish qobiliyatini o'z ichiga oladi. ijodiy izlanish ularning oqilona qarori, o'z-o'zini tarbiyalash qobiliyatlari. Ta'limning natijasi, pirovardida, kasbni anglash va ijtimoiy

mas'uliyatdir. Ta'lim sifati nafaqat natija bilan tavsiflanadi ta'lim faoliyati– mutaxassis – oliy ta'lim muassasasi bitiruvchisining xossalari, shuningdek, ta'lim maqsadi, mazmuni va metodikasi, tashkil etilishi va texnologiyasiga bog'liq bo'lgan ushbu natijani shakllantirish omillari. Bularning barchasi o'ziga xos xususiyatlar bo'lib, ularning shakllanishiga ongli ravishda ta'sir qilish kerak, shuning uchun ularni nazorat qilish kerak. Ta'lim har bir universitetda bo'lishi kerak bo'lgan sifat menejmenti tizimiga muhtoj. Bunday tizimni zamonaviy tizimsiz amalga oshirish mumkin emas. Integratsiyalashgan tizim umumiy ta'lim sifatini ham, uning barcha tarkibiy qismlarini ham alohida baholash. Baholash qanchalik aniq qurilsa va ko'proq xususiyatlar hisobga olinsa, ta'lim sifatini boshqarish shunchalik muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin. O'z navbatida, menejment uning maqsadlari va ularga erishish usullari, funktsiyalari, vakolatlari va ta'lim sifati uchun javobgarligini tavsiflovchi metodologiyasi va tashkil etilishiga bog'liq. Sifatni boshqarish bo'yicha xalqaro tajriba mavjud bo'lib, u umumiy (umumiy) sifat menejmenti TQM tizimi bilan ifodalanadi. Ushbu tizimdan foydalanish mumkin, lekin faqat ta'lim jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlarini va Rossiya boshqaruv shartlarini hisobga olgan holda. Sifat menejmenti tizimi rasmiy va norasmiy asosga ega bo'lishi mumkin. Birinchisi majburiy me'yoriy-huquqiy hujjatlar va standartlar majmuini belgilaydi, ikkinchisi - xodimlarning sifat muammolariga ijtimoiy-psixologik munosabati, ijodkorlik va tashabbus muhiti. Sifatni nafaqat talab qilish va nazorat qilish, balki motivatsiya qilish ham kerak. Ta'lim sifatini boshqarish tizimini birdaniga joriy etib bo'lmaydi. U izchil, bosqichma-bosqich, shakllanish va rivojlanish dasturiga muvofiq shakllantiriladi. Ta'lim sifatini tushunish uchun uchta bilim darajasining mavjudligini hisobga olish juda muhimdir. Sifat menejmenti ushbu darajalardan biriga yo'naltirilgan bo'lishi mumkin va bu holda sifatni baholash ushbu holatni hisobga olishi kerak. Muayyan mavzuni uning asosiy qoidalarini umumiy tushunish darajasida o'zlashtirishingiz mumkin. Har qanday mutaxassisni tayyorlashda siz umumiy tushunish darajasida bilishingiz kerak bo'lgan shunday fanlar bo'lishi mumkin. Va bu fanlar ma'lum bo'lishi va o'quv dasturida ma'lum o'rinni egallashi kerak. Ular ikkinchi darajali yoki ixtiyoriy deb hisoblanmasligi kerak. Ular o'z rolini o'ynaydi kasbiy rivojlanish mutaxassis. Ammo ularning hajmi va o'qitish usullari aynan mana shu rolni - kasbiy dunyoqarashni, boshqa fanlarni yaxshiroq o'zlashtirish uchun asosni, bilimlarning tizimligini hisobga olishi kerak.

Ikkinchi bilim darajasi fanni chuqur egallash, bilimlarni bilim va amaliyotning turli sohalariga aylantira olishdir. Bu hodisa va hodisalarni tushuntirish va oldindan ko'rishga imkon beradigan, hodisalarning sabablari va oqibatlarini tushunishga imkon beradigan bilimlar tizimologiyasi darajasidir. Kasb-hunar ta'limida ikkinchi darajali bilimlar sub'ektlari fundamental fanlar bo'lib, nafaqat umumiy kasbiy tayyorgarlikning fundamental fanlari, balki boshqa tsikllarning fundamental fanlari, xususan, gumanitar ta'lim tsikli (iqtisodiyot mutaxassisliklari uchun). , menejment - ta'lim) yoki texnik mutaxassisliklar uchun tabiiy fanlar tayyorlash. Ta'lim darajalari nafaqat fanlarning

tarkibi, balki ta'lim texnologiyasi, ularni o'qitish usullari, ma'lumotlardan foydalanish va boshqalar bilan belgilanadi. Ammo ma'lum darajadagi tayyorgarlikni ta'minlashda individual fanlarning rolini ko'rish va shakllantirishda buni hisobga olish kerak. o'quv dasturi. Kasbiy tayyorgarlikning uchinchi darajasi o'zlashtirilgan bilimlarga asoslangan ijodiy faoliyat qobiliyatini aks ettiruvchi barqaror kasbiy ongini shakllantirishni aks ettiradi. Bular samarali kasbiy faoliyat qobiliyatlari - loyihalash, samarali foydalanish, resurslardan foydalanish, buxgalteriya hisobi ob'ektiv omillar va boshqalar. Kasbiy tayyorgarlikning ushbu darajasi insonning ijtimoiy mavjudligini, uning faoliyatining barcha parametrlarini belgilaydigan kasbiy qadriyatlar tizimi bilan tavsiflanadi. U ta'lim jarayonining barcha omillari ta'siri ostida shakllanadi. Bu nafaqat maxsus tayyorgarlik darajasi, ko'rinishi mumkin. Bu butun ta'lim jarayonining yakuniy sifati bo'lib, u nafaqat fanlarning tarkibi, balki butun ta'lim kontseptsiyasi bilan belgilanadi. Kasbiy tayyorgarlik darajasi xarakterlanadi yuqori sifatli ta'lim. Bilim darajasi qanchalik baland bo'lsa, ta'lim sifati ham shunchalik yuqori bo'ladi. Ammo qaramlik chiziqli emas, balki spiraldir. Ta'lim darajasini oshirishning umumiy tendentsiyasi bilan ta'lim sifatining pasayishi mumkin va aksincha, uning rivojlanishining ayrim bosqichlarida ta'lim sifatining oshishi ta'lim darajasining o'sishiga mos kelmaydi. ta'lim. Umuman olganda, bilim darajasi va ta'lim sifatini o'zgartirish bosqichlarini elementar bilimlardan ijodiy, ya'ni kasbiy amaliyot jarayonida yangi bilimlarni yaratishga qodir bo'lgan bilimlarga harakat sifatida aniqlash mumkin. Ijodiy ta'lim - bu shaxsning amaliy kasbiy faoliyatining tarbiyaviy ta'siri, u tanqidiy bilimlar massasini yengib, uni ijodkorlikka aylantiradi. Ta'lim sifatini o'zgartirish tendentsiyasi aynan shunday bo'lishi kerak, bilim darajasining bilim sifatiga va umuman, ta'lim sifatiga bog'liqligi mana shunday namoyon bo'lishi kerak. Ta'lim sifati bugungi kun talablarini aks ettiradi, lekin kelajakka qaratilgan bo'lishi mumkin. Ta'limning zamonaviy xususiyatlari va ehtiyojlari ham, ta'lim kelajagi ham eng aniq namoyon bo'ladigan ta'limni rivojlantirish tendentsiyalarini hisobga olgan holda sifatni ta'minlash kerak. Ta'lim sifatini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillarning tarkibi va tizimi. Ta'lim sifatining asosiy parametrlari sifatning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarning yig'indisini, shuningdek, ushbu omillar ta'sirining o'lchovi va xususiyatlarini, ularning bir-biri bilan o'zaro ta'sirini aks ettiradi. Ta'lim sifatining asosiy omillari ta'lim maqsadi va salohiyatidir. Birinchisi, nafaqat bugungi ta'lim ehtiyojlarini, balki ertangi kunni ham qondiradigan qanday ta'limni ideal deb hisoblash mumkinligi haqidagi jamoatchilik fikrini aks ettiradi. . Maqsad rivojlanish tendentsiyasini aks ettiradi ta'lim ehtiyojlari va butun ta'lim tizimiga kirib boradi, nafaqat davlat siyosatida, balki ta'lim jarayonining har bir ishtirokchisining xatti-harakatlarida ham namoyon bo'ladi. Ikkinchi omil - ta'lim salohiyati - resurslar va ob'ektiv sharoitlar nuqtai nazaridan maqsadga erishish imkoniyatlarini tavsiflaydi. Bu omillar ma'lum bir ta'lim tashkiloti uchun tashqi va ichki omillardir. Maqsad ham, potentsial ham umumiy ta'lim uchun ham, har bir tashkilot uchun ham alohida mavjud. Lekin ta'lim sifatini shakllantirishning boshqa omillarini ikki guruhga bo'lish mumkin - tashqi va ichki.

Birinchi qaydagi kiradi: ta'limni davlat boshqaruvi (Ta'lim va fan vazirligi faoliyati), ta'limni tashkiliy-huquqiy ta'minlash ("Ta'lim to'g'risida"gi qonun, Davlat ta'lim standartlari va boshqalar), ta'limni moliyalashtirish tizimi, ta'lim ehtiyojlarining namoyon bo'lishi va ta'lim. ta'lim sifati haqidagi jamoatchilik fikri. Ikkinchi guruh omillari - ichki - o'qituvchilar va talabalar tarkibi, o'quv jarayonining moddiy-texnik ta'minoti, axborot-metodik ta'minoti, ta'lim texnologiyasi va o'quv ishlari. Sifatni boshqarishning ixtisoslashtirilgan tizimi (agar mavjud bo'lsa) va ta'lim dasturi alohida rol o'ynaydi. Oxir oqibat, bu omillar ta'lim sifatini ham tizim sifatida, ham uni olish va ta'minlash jarayoni sifatida, shuningdek, ta'lim natijasi sifatini belgilaydi. Shu bilan birga, barcha omillar o'z xususiyatlariga ega, ularning har birining sifati haqida alohida aytish mumkin. Ta'lim sifatini boshqarish nafaqat uning ma'lum darajasiga erishish, balki uning o'zgarishining ijobiy dinamikasini ta'minlashdir. Ta'lim sifatining barcha zamonaviy ishlanmalarida asosiy e'tibor ta'limning ma'lum darajasiga erishishga qaratilgan. Ammo ijtimoiy rivojlanish jarayonida ta'limning ehtiyojlari va shartlari o'zgaradi va ulardan keyin sifatga qo'yiladigan talablar ham, uni baholash mezonlari ham o'zgarishi kerak. Ta'lim sifati dinamikasi har xil bo'lishi mumkin. U barqaror yoki beqaror bo'lgan barqarorlik yoki keskin yoki bosqichma-bosqich pasayish yoki sifatning o'sishi yoki turli xil tebranishlari bilan tavsiflanishi mumkin. Bu tendentsiyalar o'zgarish yo'nalishi, sur'ati va ritmlari bilan farqlanadi. Ta'lim sifatini oshirish kerak. Ammo buni tushunish etarli emas. Qaysi tendentsiyalarga ko'ra ta'lim sifatini oshirish mumkin va maqsadga muvofiq, undan qochish kerak: Ta'lim sifatini oshirishning bosqichma-bosqich tebranish tendentsiyasi. U bir-biridan keyingi ikkita logistik egri chiziqdan iborat. Ushbu tendentsiyada sifatli sakrash deb atash mumkin bo'lgan bosqichda burilish nuqtasi mavjud. Bu tashqi muhit va sifat menejmentidagi sezilarli o'zgarishlar bilan belgilanadi: yangi tizim va boshqaruv mexanizmini joriy etish, ilmiy-texnikaviy taraqqiyotga erishish, ta'limni muvaffaqiyatli isloh qilish, barcha sifatlardan foydalanishda tanqidiy massani to'plash. yaxshilash omillari. Ammo tebranish turi boshqacha bo'lishi mumkin. Sifatning sezilarli o'sishi bosqichi uning pasayishi va keyin biroz barqarorlashuv bosqichi bilan almashtiriladi. Ushbu tendentsiya ta'limni isloh qilishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muvaffaqiyatsizliklarni yoki tashqi muhitning salbiy o'zgarishini (etarlicha moliyalashtirilmaganligi, ijtimoiy rivojlanishda ta'limning rolini etarli darajada baholamaslik va boshqalarni) tavsiflaydi. Sifatning pasayishi sezilarli yoki ahamiyatsiz, barqaror yoki epizodik bo'lishi mumkin. Ko'rinib turibdiki, ta'limning zamonaviy islohoti ana shu tendentsiya bilan tavsiflanadi.

Shuningdek, ta'lim sifatining doimiy ravishda pasayishi tendentsiyasi kuzatilmoqda. Bu ta'lim tizimidagi halokatli o'zgarishlar tendentsiyasidir. Undan qochish kerak. U, qoida tariqasida, uni boshqarish va isloh qilishdagi qo'pol xatolarni tavsiflaydi. Ta'lim sifati uzoq vaqt davomida barqaror darajada bo'lishi mumkin. Bu daraja saqlanib qoladi, lekin oshirilmaydi. Bunday holda, ta'lim tizimi yaxshi ishlaydi, lekin umuman rivojlanmaydi, chunki rivojlanish doimo yangi sifatni egallashdir. Ammo

ta'lim sifatiga ijtimoiy ehtiyojlar ortib borayotganligi sababli, boshqacha bo'lishi mumkin emas, bu tendentsiya ta'lim sifatini pasaytirish tendentsiyasiga aylanib bormoqda. Bunday o'sish sur'atlarining o'zgarishi bilan ta'lim sifatining izchil va barqaror o'sishi tendentsiyasi mavjud. Ushbu tendentsiya ancha uzoq davrning logistik egri chizig'i bilan tavsiflanadi. Ta'lim sifatini boshqarishda menejment qaysi tendentsiyaga yo'naltirilganligiga doimo to'liq ishonch bo'lishi kerak, ta'lim sifati dinamikasi ustidan nazorat bo'lishi kerak. Ta'lim sifatining ijobiy dinamikasini ta'minlash uchun dinamikani qanday omillar belgilab berishini, ta'limda sodir bo'layotgan o'zgarishlarga qanday omillar ta'sir qilishini bilish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G'oziyev. E Jabborova. A "Faoliyat va xulq-atvor motivatsiyasi" T. 2003y
2. Bo'tayeva. H "Boshlangich sinf o'quvchilarida aqliy taraqqiyot shakllanishining psixologik xususiyatlari" References1. Goziyev. E Jabborova. A "Motivation for activity and behavior" T.y
3. Botayeva. H "Psychological features of the formation of mental development in primary school students"